

خلاصه بحث

نمازهای مستحبی را حتی بدون هیچ عذری و در حالت اختیار نیز می توان به صورت نشسته بجا آورد، و می توان تعداد رکعات نماز نشسته را مساوی با نماز ایستاده حساب کرد، ولی افضل این است که هر رکعت ایستاده را دو رکعت نشسته حساب کند.

خواندن نمازهای مستحبی به صورت نشسته

امام راحل فرموده اند:

«يجوز إتيان النوافل الرواتب وغيرها جالسا حتى في حال الاختيار، لكن الأولى حينئذ عدّ كل ركعتين بركة حتى في الوتر، فيأتي بها مرتين كل مرة ركعة».^۱

صاحب حدائق فرموده است:

«المشهور بين الأصحاب (رضوان الله عليهم) جواز الجلوس في النافلة اختيارا بل قال في المعبر وهو أطباق العلماء. و قال في المنتهى انه لا يعرف فيه خلافا».^۲

شهرت عظیمه داریم که نمازهای مستحبی را در حال اختیار نیز می توان به صورت نشسته انجام داد.

نصوصی نیز بر این موضوع دلالت دارند.

معتبره سدید

مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَ تُصَلِّي النَّوَافِلَ وَ أَنْتَ قَاعِدٌ فَقَالَ مَا أَصَلِّيَهَا إِلَّا وَ أَنَا قَاعِدٌ مُنْذُ حَمَلْتُ هَذَا اللَّحْمَ وَ بَلَغْتُ هَذَا السِّنَّ».^۳

^۱ تحریر الوسيلة (دو جلدی)، الخميني، السيد روح الله، ج ۱، ص ۱۳۲.

^۲ الحقائق الناضرة في أحكام العترة الطاهرة، البحراني، الشيخ يوسف، ج ۶، ص ۲۶۲.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۱۹

سدیر صیرفی که پدر حنان بن سدیر است توثیق خاص ندارد، ولی از مشاهیر است و قدحی ندارد، و مدح هم در مورد او وارد شده است، بنابراین به نظر ما معتبر است و به همین دلیل در مورد این روایت تعبیر معتبره را بکار بردیم.

این روایت دلالت دارد که به خاطر چاقی و به خاطر کهلوت سن می توان نوافل را نشسته انجام داد، و حال آنکه چاقی و کهلوت سن، زحمت عرفی هستند و از اعدار شرعی حساب نمی شوند، و نمی توانند موجب بشوند که مثلاً نماز واجب هم نشسته بشود، بنابراین نتیجه می گیریم که با وجود زحمت عرفی می توان نماز مستحبی را نشسته انجام داد.

روایت سهل بن یسع

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ الْيَسَعِ «أَنَّه سَأَلَ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي النَّافِلَةَ قَاعِدًا وَ لَيْسَتْ بِهِ عِلَّةٌ فِي سَفَرٍ أَوْ خَضِرٍ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ»^۴

این روایت دلالت دارد که در حال اختیار و بدون هیچ عذری در سفر یا حضر می توان نماز مستحبی را نشسته خواند.

معتبره فضل

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ عَنِ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي حَدِيثٍ قَالَ: «إِنَّ الصَّلَاةَ فَإِنَّمَا أَفْضَلُ مِنَ الصَّلَاةِ قَاعِدًا»^۵

این روایت قطعاً در مورد نمازهای واجب نیست و در مورد نوافل است، چون نماز واجب را تا عذری وجود نداشته باشد باید ایستاده خواند، بنابراین معلوم است که این تعبیر در مورد نماز مستحبی است که در نمازهای مستحبی افضل این است که ایستاده اقامه شوند ولی نشسته خواندن هم جایز است.

در نتیجه، مجموع این روایات از نظر سند و دلالت تام هستند و بر جواز اقامه نمازهای مستحبی به صورت نشسته دلالت دارند، و نیاز به انجبار هم ندارند.

بنابراین از نظر نص و فتوا، اشکالی در اصل مشروعیت نشسته خواندن نمازهای مستحبی نیست.

^۳ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۴، ص ۶۹۶، أبواب القيام، باب ۴، ح ۱، ط الإسلامية.

^۴ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۴، ص ۶۹۶، أبواب القيام، باب ۴، ح ۲، ط الإسلامية.

^۵ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۴، ص ۶۹۶، أبواب القيام، باب ۴، ح ۳، ط الإسلامية.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۱۹

منتهی نکته ای در تحریرالوسیله آمده بود و آن اینکه افضل این است که هر دو رکعت نشسته را معادل یک رکعت ایستاده حساب کنند. یعنی مثلاً اگر نماز مستحبی دو رکعتی را می خواهد نشسته بخواند بهتر است که چهار رکعت بجا بیاورد، به این نحو که دو نماز دو رکعتی نشسته بخواند.

این مطلب از برخی نصوص استفاده می شود.

روایت محمد بن مسلم

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَحْرٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ يَكْسِلُ أَوْ يَضَعُفُ فَيُصَلِّي التَّطَوُّعَ جَالِسًا قَالَ يَضَعُفُ رَكَعَتَيْنِ بِرَكَعَةٍ»^۶

کسالت و ضعف که در این روایت ذکر شده است عذر شرعی نیستند، حالا اگر کسی با چنین حالی بخواند نمازش را نشسته بخواند چه کند؟ حضرت فرمودند که تعداد رکعت ها را دو برابر کند، یعنی به ازای هر یک رکعت ایستاده، دو رکعت نشسته انجام بدهد.

در متن تحریر نیز همین مطلب آمده بود که هر دو رکعت نشسته را معادل یک رکعت ایستاده قرار بدهد، بنابراین اگر نماز دو رکعتی ایستاده را می خواهد نشسته بخواند، باید دو نماز دو رکعتی نشسته بجا بیاورد.

با این حساب مثلاً نافله ظهر را که هشت رکعت است اگر بخواند نشسته انجام بدهد باید شانزده رکعت بخواند، یعنی هشت نماز دو رکعتی نشسته اقامه کند.

این در مورد دلالت روایت بود، منتهی قابلیت عمل ندارد، چون روایت ضعیف است.

همه افراد ذکر شده در سند از ثقات هستند، مگر عبدالله بن بحر که توثیق ندارد و از مشاهیر هم نیست. بنابراین روایت ضعیف است. و تسامح در ادله سنن هم جاری نمی شود، چون در این روایت امری مستحبی ذکر نشده و وعده ثواب در آن وجود ندارد و فقط این قاعده بیان شده که یک رکعت ایستاده معادل دو رکعت نشسته است.

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۴، ص ۶۹۷، أبواب القیام، باب ۵، ح ۳، ط الإسلامیة. ۶

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۱۹

بله اگر لسان روایت به این شکل بود که می گفت نماز را اگر نشسته هم بخوانید مثلاً ثواب دارد، در این صورت از باب قاعده تسامح میشد به آن عمل کرد، ولی در این روایت فضل و ثوابی ذکر نشده است.

صحیحه علی بن جعفر

عَلِيُّ بْنُ جَعْفَرٍ فِي كِتَابِهِ عَنْ أَخِيهِ قَالَ: «سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَرِيضِ إِذَا كَانَ لَا يَسْتَطِيعُ الْقِيَامَ كَيْفَ يُصَلِّي قَالَ يُصَلِّي النَّافِلَةَ وَهُوَ جَالِسٌ وَ يَحْسُبُ كُلَّ رَكَعَتَيْنِ بِرَكَعَةٍ وَأَمَّا الْفَرِيضَةُ فَيَحْسِبُ كُلَّ رَكَعَةٍ بِرَكَعَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ إِذَا كَانَ لَا يَسْتَطِيعُ الْقِيَامَ».^۷

این روایت دلالت دارد که اگر کسی مریض باشد و بخواهد نماز مستحبی را نشسته بخواند، هر یک رکعت ایستاده را دو رکعت نشسته بخواند، منتهی روایت در مورد مریض است و نمی توان حکم حالت اختیار را از این روایت استفاده کرد.

در ذیل همین روایت آمده که مریض اگر نتواند قیام کند حتی نماز واجبش را هم نشسته می خواند، منتهی در نماز واجب هر رکعت ایستاده را یک رکعت نشسته حساب می کند.

فرقشان این است که در نماز واجب، بر او واجب است که عمل را انجام بدهد، بنابراین تعداد رکعات تغییر نمی کند تا زحمت او زیاد نشود، ولی در نماز مستحب، بر او واجب نیست و خودش به اختیار خودش می خواهد بخواند، که در این صورت اگر بخواهد به فضیلت بالاتر برسد تعداد رکعات را دو برابر می کند.

روایت علی بن جعفر

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ فِي قُرْبِ الْأِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ: «سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ صَلَّى نَافِلَةً وَهُوَ جَالِسٌ مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ كَيْفَ تُحْسَبُ صَلَاتُهُ قَالَ رَكَعَتَيْنِ بِرَكَعَةٍ».^۸

عبدالله بن حسن که نوه علی بن جعفر است و در این سند واقع شده است توثیق ندارد و از مشاهیر هم نیست، البته روایات او در قرب الاسناد زیاد است، ولی این سبب نمی شود که او از مشاهیر به حساب بیاید، چون تعداد بالای روایات یک نفر اگر فقط در یک کتاب باشد سبب شهرت نمی شود، ولی اگر در کتب مختلف روایاتی از او نقل شده بود سبب شهرت میشد.

^۷ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۴، ص ۶۹۷، أبواب القیام، باب ۵، ح ۵، ط الإسلامیة.

^۸ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۴، ص ۶۹۸، أبواب القیام، باب ۵، ح ۶، ط الإسلامیة.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۱۹

فلذا به نظر ما تمام روایاتی که به طریق عبدالله بن حسن از علی بن جعفر نقل شده باشد ضعیف است.

این روایت از نظر دلالت صریح در مطلوب است که اگر کسی بدون بیماری و بدون خستگی و هیچ سبب دیگری بخواهد نشسته نماز بخواند هر یک رکعت ایستاده را دو رکعت نشسته حساب کند، ولی سندش ضعیف است.

به هر حال روایت اول یعنی روایت محمد بن مسلم و این روایت دلالت واضح دارند، و اصحاب هم عمل کرده اند، بنابراین جبران ضعف سند می شود و نتیجه این می شود که به این روایات اخذ می کنیم و آنچه که در متن تحریر آمده است را می پذیریم.

بنابراین به نظر ما افضل این است که هر یک رکعت ایستاده را دو رکعت نشسته حساب کنیم. منتهی اگر کسی بخواهد هر رکعت را مساوی با یک رکعت بداند نیز جایز است، چون عموماتی داریم که مفید این معنا هستند.

همان سه روایتی که اول بحث بیان کردیم، یعنی معتبره سدید، روایت سهل بن یسع، و معتبره فضل ظاهرشان این است که تعداد رکعات نماز ایستاده و نماز نشسته مساوی هستند.

بنابراین از مجموع روایات چنین استفاده می شود که جایز است انسان نماز مستحبی را در حالت اختیار و بدون هیچ علتی نشسته بخواند، و می تواند تعداد رکعات را مساوی با نماز ایستاده قرار بدهد، ولی افضل این است که هر رکعت ایستاده را دو رکعت نشسته حساب کند.